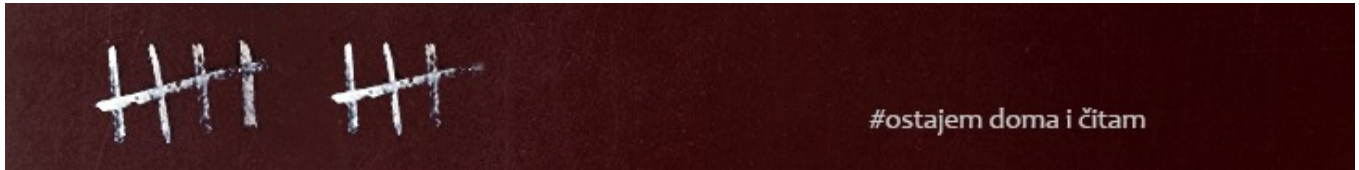

Moderna vremena

Pogledaj... sve je puno knjiga.

Sve teme ▼

KRITIKA • Piše: TATJANA GROMAČA VADANJEL • 08.04.2020.

TIM PRESS • UMBERTO ECO

Umberto Eco : Migracije i netolerancija

Preporučí članak

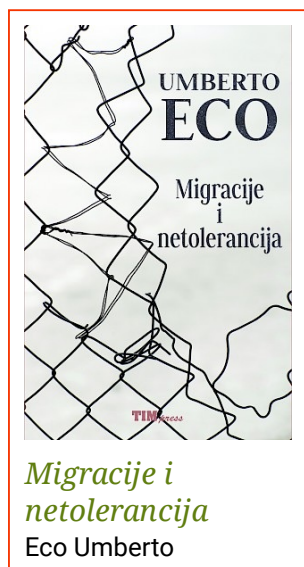

Migracije i netolerancija

Umberto Eco: Migracije i netolerancija

U biblioteci lijepa imena – *Naslijeđe*, u kojoj je prije godinu dana objavljen i važan esej „Vječni fašizam“ **Umberta Eca**, početkom ove godine izašla je knjiga istog autora, *prigodna naslova*, „**Migracije i netolerancija**“. Radi se o nevelikoj zbirci od četiri eseja - prevoditelj ove knjige, politolog, profesor na American University of Rome, dr. sc. Damir Grubiša naziva ove tekstove, u paraleli sa markantnom ostavštinom Eca, a promatra li ga se samo kao intelektualca i mislioca, „fragmentima“. No i ovi fragmenti dakako svjedoče o neumrlom vitalitetu, ingenioznosti jedne misli, koja se je pitanjima migracija, kao i pitanjima netolerancije bavila u vrijeme kada ta pitanja nisu bila od širih spekulativnih, pa ni društvenih interesa, i koja je bila u stanju da ove fenomene sagleda u svoj njihovoj temeljitosti i širini, a da to pri tome, u slučaju ove knjige barem, čini na način egzaktn i, ujedno,

višedimenzionalan, prilazeći im iz kutova i očišta koja u sebi prelamaju
mnoga ljudska znanja – od filozofije preko povijesti i antropologije, od politike i politologije do
psihologije, od religije do etnologije...

Takva je čvrsta, pouzdana kohezija svakako moguća u slučaju kada je riječ o autorima kao što je bio Umberto Eco, intelektualca koji je bio klasičan na način rijetko znan u vremenu koje je za nama, i koje je još uvijek ipak i uokolo nas - Damir Grubiša ga u svom pogovoru, koji ocrtava specifičnost Ecove duhovno misleće, ali i aktivno djelujuće pojave, naziva „poliedričnim intelektualcem“. Takva kvalitativna specifičnost svakako znači i pouzdanu dobit za radoznalog čitatelja, koji bi želio dublje i više suočiti se sa temama koje je Umberto Eco, još negdje sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća, vidio kao krucijalne, kada je u pitanju oblikovanje, život na europskom tlu početkom našega trećeg milenija.

Sam je Eco, kako stoji u tekstu – uvodu u ovu knjigu, ove tekstove vidio kao kolaž. Stefano Eco, autorov sin, napominje kako su ti tekstovi, inače pisani povodom određenih skupova na kojima je Umberto Eco sudjelovao prije dvadesetak godina, odabrani zbog njihove važnosti kada je riječ o konkretnim temama kojima se bave, napominjući – prenoseći misao Umberta Eca, kako je riječ o *spisima koji nas tjeraju da koristimo glavu, a ne želudac*.

Ova se misao objašnjava kasnije, u jednom od tekstova, koji kreću od početne Ecove teze kako će novi ili treći milenij na europsko tlo donijeti nešto drugačije – mješavine mnogih kultura koje na njemu do tada u takvoj brojnosti nisu egzistirale, odnosno, kako će Europa trećega milenija biti više nalik nekim latinoameričkim zemljama, po izmiješanosti ljudskih rasa, kultura, jezika, ili New Yorku, i kako je ta vrst događanja jedna vrst nužnosti, koju „niti jedan rasist, niti jedan reakcionarni nostalgičar neće moći spriječiti.“ Eco potom raščlanjuje dva temeljna pojma, odnosno koncepta – koncept imigracije i koncept migracije. Imigracija je fenomen koji se odvija pod političkom, društvenom kontrolom, obzirom da se radi o preseljenju tijekom kojega pojedinci, pa čak i mnogo njih, ali u statistički irelevantnoj mjeri u odnosu na podrijetlo, presele iz jedne zemlje u drugu.

Međutim, kada je o migracijama riječ, njih Eco prije vidi kao neku vrst prirodnih fenomena, bez obzira na to jesu li one nasilne ili mirne – one se naprosto događaju, i nitko ih ne može kontrolirati. Njegovim riječima rečeno „Migracija je pojava kada se cijeli narod, malo po malo, premješta s jednog teritorija na drugi (i nije važno koliko ih ostaje na prvobitnom teritoriju, već u kojoj mjeri migranti radikalno mijenjaju kulturu teritorija na koju su migrirali).“

Velike migracije kroz ljudsku su povijest, podsjeća autor, mijenjale kulturu i biološko naslijeđe stanovništva koje su na tlu na koje su novo pridošli narodi migrirali, zatekli. Tako su stvarana nova kraljevstva i nove kulture, primjerice one „romansko – barbarske“, ili "romansko – germanske"... Europska se migracija dogodila prema američkome kontinentu, i tijekom nje pridošlice, bijelci iz Europe, nisu preuzeli kulturu američkih domorodaca koju su ondje zatekli, već su osnovali novu civilizaciju, kojoj su se prilagodili i sami domoroci – odnosno - kako kratko, bez gorčine, suho činjenično napominje Eco – oni od njih, koji su preživjeli.

On zamjećuje kako do sada nije napravljeno jedno proučavanje koje bi progovorilo o vrstama, fenomenologijama različitih tipova migracija (prekinute migracije, djelomične ili programirane, itd...). No jedno je sigurno – imigracije je moguće politički kontrolirati, pa se time i događa da imigranti većim dijelom usvoje običaje zemlje i kulture u koju migriraju. Imigranti se, često, u novim državama i među drugim narodima zadržavaju u nekim vrstama geta, time se i ne miješaju sa domorodcima do mjera koje bi bile zabrinjavajuće, no sa migracijama, koje izmiču političkoj kontroli, to nije slučaj – geta više nema, miješanje izmiče kontroli.

Eco zamjećuje kako se fenomeni koje je uočavao prije dvadesetak godina kada je pisao ovaj esej, a kada je već visoka mobilnost na europskome prostoru bila vrlo prisutna, već teško mogu okarakterizirati kao imigrantski, odnosno kako već postoji, a on je do današnjih dana više nego vidljivo intenziviran, „jedan nezaustavljiv tijek kretanja od juga ka sjeveru.“ Odnosno, kako simptomatično dijagnosticira rečenicom: „Treći svijet kuca na vrata Europe i ulazi u nju čak i ako se Europa s time ne slaže.“ Iako napominje kako nije prorok, zbog čega kaže kako ne može točno precizirati datum (no autoironije mu očito nije manjkalo), Eco kaže kako će u narednom mileniju „Europa biti višerasni kontinent, ili, ako želite, „obojeni“.

Uz ovu misao, on napominje kako bi to suočavanje ili sukob kultura moglo imati i krvave ishode, ishode koji bi mogli i dugo trajati, dakako - podrazumijevajući činjenicu da primitivna, neprosvijećena, ili današnjim rječnikom rečeno – populistički usmjerena, netolerantna masa rasističkih, ili fašističkih pogleda neće nestati, već će se još i širiti po tlu koje držimo domicilnim, kada je riječ upravo o prosvjećenosti i širenju horizonata. Ove svoje riječi Umberto Eco upire kao upozorenje, kako bi se na vrijeme mogla isplanirati budućnost, a ona se mora planirati, prema njegovim shvaćanjima, upravo tako, da se pravim, ili ispravnim, odgojem i obrazovanjem na vrijeme suprotstavi, odnosno onemogućiti širenje i rast ovih opasnih ljudskih i društvenih pojava.

To sve, i još dakako ponešto, kada je riječ o prvom eseju (fragmentu ili kolažu), koji se zove „Migracije trećeg milenija“. Drugi esej nosi naziv „Netolerancija“, bavi se usmjeravanjem povijesne perspektive doslovno vezane uz rađanje, pojavu fundamentalizma, perspektive koja je upravo vezana uz pojam doslovnosti, uz shvaćanje da se Sveto pismo tumači doslovno, da je istina dana kroz tumačenja Biblije. Eco je bio vrlo detaljno upućen u nijanse, razlike mnogih fundamentalizama, načina da religijsko mišljenje provuče svoju, izvana ponekad u tolerantnost ogrnutu ortodoksnost, u idejne mogućnosti, perspektive promatranja, tumačenja, doživljaja života i svijeta. A u korijenu svih fenomena koje tumači (fundamentalizam, integralizam, pseudoznanstveni rasizam...) leži pojam netolerancije, obzirom da svi podrazumijevaju jednu doktrinu, dok se sama netolerancija pojavljuje čak i prije doktrine.

Vječni fašizam
Eco Umberto

Netolerancija dakle, i tu je važnost misaonog rasvjetljavanja kakva i drugdje u ovim tekstovima efektno - ujedno i precizno, i ekonomično, sprovodi Eco, ima biološke korijene. Netolerancija se,

zapravo, najrazvidnije manifestira među životinjama, u vidu teritorijalnosti, i temelji se na emotivnim reakcijama, često površnim... Međutim, niti među ljudima nije drugačije, kako neizravno podsjeća autor – „ne trpimo one koji su drugačiji od nas jer imaju drukčiju boju kože, jer govore jezik koji ne razumijemo, jer jedu žabe, pse, majmune, svinje, jer se tetoviraju...“.

Čovjek se, malo po malo (odnosno, dijete) odgaja za toleranciju – prema svome urođenom instinktu ono je netolerantno. No, potreba za odgojem, kada je riječ o toleranciji, ostaje stalan problem i kod odraslih... Najopasnija je ona netolerancija, upozorava Eco, koja nastaje u odsutnosti bilo kakve doktrine, kao plod čistog divljeg nagona. Takozvana divlja netolerancija ne može se držati racionalnim elementima pod kontrolom, pa je ona neprobojna za svaku argumentiranu kritiku, i tu leži njena temeljna opasnost. Interesantno je i što zamjećuje kako je najstrašnija netolerancija siromašnih, koje su prve žrtve različitosti, odnosno kako ističe – „među bogatima nema rasizma“. Doduše, napominje Eco, bogati jesu izmislili doktrine rasizma, no siromašni proizvode njegovu praksu, koja je mnogo opasnija...

Sušтина Ecova razmatranja o pojmu netolerancije leži u shvaćanju kako je misao, intelekt, nemoćan pred divljom netolerancijom, obzirom da ona nije podložna racionalnom tumačenju niti argumentima. Drugim riječima, intelektualci, za koje se po nekom općem viđenju smatra da su tu da se, između ostaloga, bore protiv netolerancije, u toj su borbi gubitnici, odnosno oni sami su često njene prve žrtve „jer je misao razoružana pred čistom animalnošću bez smisla“. Kada netolerancija dobije za svoju podlogu određenu doktrinu, tada je već kasno da se ona porazi, odnosno, - „odrasle koji pucaju jedni na druge iz etničkih i vjerskih razloga odgajati za toleranciju znači gubiti vrijeme.“ Odgajati za toleranciju dakle, prema Umberto Eco, a čini se da nema razloga da se sa njime ne složi, treba u najranijem djetinjstvu, prije negoli se netolerancija čvrsto ukorijeni u biću.

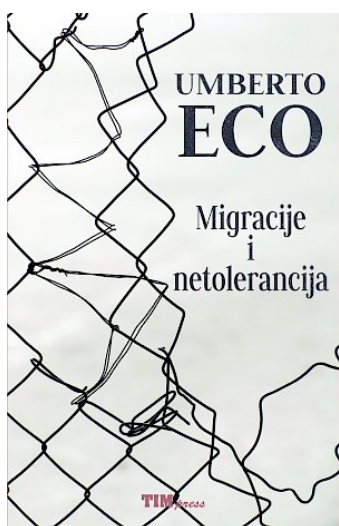
Naravno, odgoj za toleranciju podrazumijeva da nećemo tolerirati ono što je za nas, za našu viziju svijeta, nepodnošljivo – to je misao koju treba istaknuti kao važnu, koju ističe kao bitnu i autor pogovora ovoj malenoj, a tako nabijenoj značenjima knjizi, prof. dr. sc. Damir Grubiša.

Prof. Grubiša povlači paralelu sa klasicima kritike netolerancije, kao što su Mahatma Gandhi, Thomas Mann i Karl Popper, a koji su, svaki na svoj način, podsjećali da postoje ideje, običaji i ponašanja prema kojima moramo ostati netolerantni. Odnosno, neograničena tolerancija vodi nestanku svake tolerancije, uništenju tolerantnih... Konačno, Eco dio knjige (pogovor profesora Grubiše nipošto ne treba zaobići) zaokružuje esej „Iskustva recipročne antropologije“, u kojemu Eco ruši naš uvriježen, kolonijalistički pogled na druge kulture, pogled koji smatra kako smo mi oni koji promatraju „druge i drugačije kulture“, zaboravljajući pri tome, ili previđajući, da i drugi i drugačiji imaju oči, kojima jednako tako promatraju nas, i dakako, preostali aparat koji im omogućuje da jednako tako apstrahiraju svoje dojmove i čine sa njima što ih volja...

No, razmišljajući o onome što nas kod drugih plaši, ili što rađa našu netrpeljivost prema njima, Eco ponovno stiže do interesantnog gledišta – nikada nismo, barem ovdje u Europi, bili odbojno raspoloženi prema, uzmimo, Aboridžinima, ili prema Eskimima – oni su za nas oduvijek bili

čudnovati, no ne i objekti naše netrpeljivosti. Autor napominje: „Rasizam, koji je patološki oblik jedne prirodne reakcije u prisutnosti različitosti, rađa se iz bliskosti s nekim koji je gotovo jednak s nama s onu stranu nekog detalja.“

Ovo bi tek nama, na malenome hrvatskome tlu, od nekuda moglo biti vrlo poznato, i možda bi, zašto ne, na toj točki moglo početi naše učenje, odgoj za toleranciju... Taj bi odgoj trebao proizvesti razumijevanje među kulturama, koje se ne temelji na tome da odustajemo od nečega vlastitoga, da bismo potom bili jednaki ili poravnati sa drugima, već, ponovimo još ove riječi besmrtnoga Umberta Eca, „dobro i recipročno shvatiti ono što nas odvaja, i prihvatiti tu razliku“.

UMBERTO ECO

Migracije i netolerancija

Prijevod: Damir Grubiša

TIM press 02/2020.

72 str., meki uvez

ISBN 9879538075698

Cijena 50.00 kn

'Migracije i netolerancija' mala je zbirka napisa i istupa Umberta Eca. Izabrani su zbog njihove važnosti kada je riječ o temama migracija i netolerancije, na kojima se Europa mora suočiti s vlastitom prošlošću i vrijednostima. Riječ je o napisima koji nas tjeraju da djelujemo koristeći glavu, a ne želudac.

Preporučiti članak

– KOMENTARI –